Professori (emeritus) Raimo Lahti, Helsingin yliopisto
6.5.2022

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Asia: Lisälausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle Kansalaisaloitteen (KAA) 8/2020 vp (23.9.2020) tarkistetusta ehdotuksesta 22.3.2022; alkuperäinen lausunto päivätty 10.2.2022

Yleistä

Tässä lisälausunnossa keskityn sen arviointiin, ovatko mainittuun tarkistettuun ehdotukseen tehdyt muutokset hyväksyttäviä, jotta raskauden keskeyttämisestä annetun lain (239/1970) uudistamista niiden mukaisesti voidaan mielestäni puoltaa. Arviointini perustana ovat ne kriittiset näkökohdat, jotka toin esiin alkuperäisessä lausunnossani 10.2.2022.

En ota kantaa siihen perustuslakia ja kansalaisaloitteiden juridiikkaa koskevaan kysymykseen, missä laajuudessa ja miten alkuperäistä kansalaisaloitetta voidaan tarkistaa aloitteen eduskuntakäsittelyn aikana ja onko tämän kansalaisaloitteen osalta menetelty noiden noudatettavien sääntöjen tai periaatteiden mukaisesti.

Arviointi

Alkuperäisessä lausunnossani katsoin, että argumentit kansalaisaloitteen perusratkaisun puolesta ovat kaikkiaan vahvat. Pohdin kuitenkin, tarvitaanko aloitteen pohjalta jatkovalmistelua, ja päädyin seuraaviin kriittisiin toteamuksiin:

> ”Aloitteen 1 §:n 2 momentin 3)-kohdan mukainen erityinen syy on jäänyt tyystin määrittelemättä. Nykyisen aborttilain 5 §:n 3 momentin mukaista erityistä syytä on laissa jonkin verran määritelty (”jollei nainen raskaaksi saatettaessa ollut täyttänyt seitsemäätoista vuotta tai jos siihen muuten on erityistä syytä. …”). Kuten jo totesin, tämän lainkohdan tulkinnasta keskusteltiin paljon aborttiasioiden erityisistunoissa. Oma tulkintani oli, että tuo lain esimerkki on ollut keskeinen lähtökohta myös muiden erityisten syiden harkinnalle. Siten vaadittaisiin erityisen intensiivistä sosiaalista tai muuta lain normaali-indikaatiota ja/tai pyynnön viiveelle on erityinen syy. Ei ole hyvän lainsäädäntökäytännön mukaista jättää erityisen syyn sisältö kokonaan laissa määrittelemättä. …
>
> Toiseksi aloitteessa ei ole perusteltu nykyisessä aborttilain 7 §:n 1 momentissa olevan säännöksen poistamista (sen mukaan ”[e]nnen raskauden keskeyttämistä koskevan päätöksen tekoa on, jos siihen katsotaan olevan syytä, varattava odotettavan lapsen isälle tilaisuus esittää käsityksensä asiassa”).
>
> Kolmanneksi, aloitteessa olevassa säädösehdotuksessa ei ole rangaistussäännöksiä, mutta niiden poistamista ei ole perusteltu. Kuitenkin rikoslain 22 luvun 1 §:n 3 momentissa on toinen virke, jossa viitataan nykyisen aborttilain rangaistussäännökseen eli sen 13 §:ään. Asian pohdinnassa saatetaan toki päätyä

siihen, ettei uudessa aborttilaissa tarvita rangaistussäännöksiä täydentämään rikoslakia, kun otetaan myös huomioon terveydenhuoltohenkilöstöön kohdistuva hallinnollinen valvonta.

Lisäksi olen Kansalaisaloitteen KAA 2/2015 (terveydenhuollon henkilökunnalle lakisääteinen oikeus kieltäytyä elämän lopettamisesta vakaumuksellisista syistä) johdosta 16.11.2015 antamassani lausunnossa eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle puoltanut sellaisen kieltäytymisoikeuden myöntämistä. Vaikka eduskunta hylkäsi tuon aloitteen, kysymystä olisi syytä tarkemmin selvittää."

Tutkiessani Kansalaisaloitteen 8/2020 vp tarkistettua ehdotusta 22.3.2022 huomaan näiden näkökohtien tulevan siinä pääosin huomioon otetuiksi. Tosin ensimmäiseksi kritisoimani seikka, ettei nykyisen aborttilain 5 §:n 3 momentin erityistä syytä määriteltäisi edes nykyisenlaista esimerkkitilannetta mainitsemalla, korjattaisiin uudella 1 §:n 4 momentilla, jolloin ehdotuksen mukaan yli 12 raskausviikon tapauksissa hakemuksessa olisi nykyisen laisen keskeyttämisperusteen lisäksi tuotava esiin ja perusteltava, miksi raskaus on havaittu myöhään tai miksi raskauden keskeytys on viivästynyt, ja Valviran luvalla voitaisiin raskaus keskeyttää aina 20. raskausviikkoon asti.

Kun nykyisen lain mukainen erityinen syy jäisi määrittelemättä, esimerkiksi nykyisen lain mahdollistama erityisen intensiivinen keskeyttämisperuste jäisi määrittelyn ulkopuolelle. Valviran päätöksentekoa ei muutenkaan tarkemmin säänneltäisi, vaikka kahden lääkärin lupapäätöksen edellytetään sisältävän yksityiskohtaisesti perustellun kirjallisen lausunnon (ehdotettu 6 §:n 1 momentti).

Ehdotetussa 5 §:n 4 momentissa on kyllä delegointisäännös, jonka mukaan hakemuksesta saada raskauden keskeytys, hakemukseen liitettävistä asiakirjoista ja hakemusmenettelystä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella. Tällainen delegointisäännös on kovin avoin, joten tulisi harkita, onko Valviran harkintavallan käytöstä annettava tarkempi säännös.

Edellä toiseksi ja kolmanneksi esittämäni kriittiset huomautukset on otettu tarkistetussa ehdotuksessa huomioon, kun niitä seikkoja koskevat vanhat lainsäännökset säilytettäisiin. Myös pienet sanonnalliset modernisoinnit eräisiin säännöksiin ovat mielestäni perusteltuja.

Kaikkiaan: Vaikka Kansalaisaloitteen 8/2020 vp tarkistettu ehdotus hyväksyttäisiin, on aihetta edellyttää aborttilain uudistamisen tarvetta perusteellisemmin ja yhdessä steriloimislain uudistamistarpeen selvittämisen yhteydessä. Silloin voitaisiin muun ohessa harkita Kansalaisaloitteen 2/2005 (terveydenhuollon henkilökunnalle lakisääteinen oikeus kieltäytyä elämän lopettamisesta vakaumuksellisista syistä) peruteltavuutta uudelleen sekä ottaa huomioon jo sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä 4/2001 vp annetut evästykset raskauden keskeyttämistä ja sterilointia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

.